

Egiptul faraonic care a strabatut cu mare stralucire patru milenii numai in antichitate, a dezvoltat pe tot parcursul existentei lui o civilizatie nu numai de neconfundat prin trasaturile ei specifice, ci si de o impresionanta continuitate stilistica.

Provenind din epoca neolitica, asemanatoare in liniile ei generale pretutindeni, lumea Nilului si-a configurat trasaturi proprii inca de la inceputurile primei dinastii evoluand apoi spectaculos. Originile primei dinastii sunt plasate de istorici in jurul anului 3100 i.H.

Faraonii egipteni construiau colosalele lor temple si piramide menite eternitatii, cand in Europa dainuia epoca primitiva iar in Asia se purtau lupte de liliputani intre mici cetati intarite, intre asezari inconjurate de palisade ori intre sate cu locuinte palustre. Stupefianta civilizatie a egiptenilor evolua constant si sigur pe cand Europa si Asia anterioara erau inca prada roirii popoarelor migratoare.

Consolidat ca stat puternic prin armata sa, asezat la rascruce intre trei continente si scaldat de apele Mediteranei, marea interioara a acestei parti de lume, Egiptul antic a influentat constituirea tuturor civilizatiilor din vecinatatea sa. Forta si superioritatea indiscutabila a civilizatiei egiptene, ca si coeziunea, maretia si stralucirea ei, au facut ca o seama din valorile sale sa fie preluate de popoarele din jur.

Intreaga lume a Egiptului antic a starnit admiratia uimita a populatiilor si statelor stravechi si a iradiat o fascinatie singulara pana in zilele noastre, datorita coordonatelor istorice, ale aparitiei si mentinerii sale, si a amploarei caracteristicilor sale legate de organizarea statala, economica si admirativa, de religia constituita intr-un sistem metafizic incheagat, de misterele, arta si cultura cu trasaturi unice.

Daca in ansamblul sau lumea si civilizatia egipteana s-au fixat si traiesc in constiinta omenirii, unele dintre orasele si capitalele sale stravechi au trecut de mult in lumea umbrelor si a dezintegrarii fizice.

Memfis a fost prima capitala a Egiptului unificat. Conform traditiei orasul l-a intemeiat primul faraon care a adaugat la coroana Egiptului de sus pe cea a Egiptului de jos, adica a celui ce include Delta Nilului. Faraonul aproape legendar Menes a ridicat noua capitala la hotarul dintre cele doua Egipturi, la sfarsitul mileniului al IV-lea i.H., pe locul unei fortarete numita "Zidul Alb".

Numita “Mennofiru” in egipteana veche, “Memfis” in greaca sau copta si “Manuf” in araba, capitala se ridica putin mai la sud de inceputul Deltei Nilului, la circa 20 de kilometri. Diodor din Sicilia ii atribuia un perimetru impresionant, de 150 de stadii. Egiptenii ii atribuisera numele sacru “Haitkauptah” ceea ce inseamna “orasul castelului celor doi Ptah”. Din acest nume se pare ca a derivat denumirea greceasca a intregii tari, adica “Aigiptos”, Egipt.

Memfisul a inflorit ca o adevarata capitala mai ales in epoca Regatului Vechi, a dinastiilor 3-6 si a dainuit mai bine de patru mii de ani. A reprezentat nu numai resedinta regala ci si centrul administrativ si religios al marelui stat, principalul sau arsenal.

Memfisul ocupa o vale uriasa de pe stanga Nilului avand in vecinatate renumitele necropole regale cu cele mai covarsitoare piramide, socotite prima minune a lumii antice, cu Sfinxul si cu cimitirele nobilimii de la curte. Centrul spiritual al orasului si al regatului il constituia renumitul sanctuar al zeului Ptah.

In timpul Regatului Mijlociu, desi dinastia a 12-a a mutat capitala in apropierea oazei Faium, Memfisul si-a mentinut rolul de metropola religioasa a Egiptului, in calitate de loc al cultului zeului Ptah.

Odata cu ridicarea faraonilor tebani din dinastia a 18-a, si odata cu ei, a Regatului Nou, s-a produs ascensiunea zeului Amon, ca zeitate suprema. Teba s-a impus drept capitala si principal centru politic si religios. Memfisul a ramas sediul cartierului general al armatei si un fel de resedinta regala secundara, mai ales pe timpul campaniilor militare spre Asia.

Faraonii dinastiei a 22-a, supranumita “libiana”, au locuit si revigorat stravechea capitala in acelasi timp cu orasul Bubastis din Delta. Multimea diversilor faraoni, care s-au succedat in lungul interval cat Memfisul a ocupat un loc secundar, s-au straduit fara incetare sa multiplice templele si palatele, prin edificii noi sau prin reparari si extinderi ale celor vechi. Ahmosis I-ul, primul faraon teban, a restaurat marele sanctuar al lui Ptah dupa izgonirea hicsosilor din ultimele puncte detinute in Delta. Amenofis al IV-lea, Tutmes I-ul, Seti I-ul si desigur, Ramses al II-lea, au lasat aici multe urme ale guvernarii lor. Menerptah si Ramses al III-lea au adaugat noi si grandioase incaperi templului lui Ptah. Libianul Sesonk si-a edificat capela funerara, al sau

“castel al milioanei de ani” in necropola imensa de la marginea desertului.

In prima parte a mileniului I i.H., amenintarea etiopiana din sud a determinat puternica fortificare a Memfisului. Orasul si-a pastrat nestirbit renumele de metropola spirituala. Democrit, Pitagora si Platon au vizitat si au studiat la Memfis conform celor relatate de unii biografi antichi.

Memfisul a fost ruinat de multe ori in matusalemica sa existenta. Ocupat prima data de hicsosi, a ajuns dupa sapte sute de ani in mana libienilor. Din acel moment, ca urmare a slabiciunii faraonilor si a luptelor interne dintre nobilii locali, care impartisera regatul, fosta capitala s-a vazut mereu amenintata.

Un soldat norocos, aproape necunoscut, originar din orasul Sais, din Delta, pe nume Tehfnakhte, s-a inscaunat dupa multe batalii castigate cu vitejie. El a intemeiat cea de-a 24-a dinastie, supranumita dinastia memfita, pentru ca si-a stabilit resedinta in reprezentativa si stravechea capitala.

Curand a urmat invazia brutala si plina de ura a etiopienilor. Dupa un asediu dur Memfisul a trebuit sa-l accepte pe invingatorul etiopian care si-a intemeiat o proprie dinastie peste Egiptul de Sud, Sudanul de Nord si peste nordul Etiopiei, cu capitala la Napata.

In ciuda eforturilor ultimilor faraoni cu adevarat egipteni, Memfisul a trait, una dupa alta, ocupatiile si distrugerile etiopienilor, asirienilor, persilor si grecilor. Seria de nenorociri au micorat orasul, dar declinul real si definitiv nu a inceput decat din momentul fondarii Alexandriei. Strabon care a vizitat Egiptul in ultimii ani ai secolului I, i.H., a plasat Memfisul in urma Alexandriei dar a precizat ca inca era foarte populat.

A amintit totodata ca palatele se aflau deja in pragul ruinei si abandonarii. Inainte de vizita marelui geograf si istoric, in epoca elenistica Memfisul devenise locul de incoronare al suveranilor din lunga dinastie a Ptolomeilor, dinastie de origine macedoneana.

In perioada stapanirii romane prima capitala faraonica a deczut la starea de capitala de provincie.

Dupa triumful crestianismului, Memfisul a deczut brutal, vestigiile milenare ale unei alte credinte devenind dusmanii cei mai periculosi ai noilor stapani religiosi. Ca in toate teritoriile incapute pe mana noii

credinte intolerante, tot ce amintea de trecutul fascinant, de cultura, de filozofie si de frumuseti, a cunoscut o distrugere barbara. Crestinismul a incapat la inceputuri pe mana unei paturi de exaltati inculti, mincinosi, vicleni si razbunatori. Sub dominatia noii caste preotesti, civilizatia mediteraneana si europeana a suferit un recul inimaginabil. Crestinii primelor secole au distrus creatia umana in proportii incomparabil mai mari decat milenii de razboaie si cataclisme. Au murdarit ireparabil obrazul noii credinte si au impus-o cu forta. Hristos propovaduieste iertarea, bunatatea si fratia, iar Biserica lui s-a transformat intr-o temnita pagana, plina de sfinti in loc de zei, transformandu-l chiar pe Dumnezeu intr-un zeu razbunator si neindurador, ca in cele mai inapoiate si salbatice credinte. Dupa numai trei secole un alt val de "credinciosi necrutatori" fluturand un steag verde, au venit sa scurme sub copitele cailor pamantul si nisipul Egiptului. Islamicii, la inceput numai arabi, infinit mai lipsiti de spiritualitate decat crestinii, au maturat ce mai ramasese de valoare si nu necesita eforturi prea mari de distrugere. Slabiciunea spirituala, lipsa de creativitate si de traditie culturala ale arabilor si ale altor popoare nomade trecute la Islam, au determinat un proces de asimilare a unor personalitati culte din popoarele cucerite. Procesul s-a prelungit multe secole si a cuprins invatati egipteni, greci, evrei, mesopotamieni sau persani. Toti aceia aveau o traditie culturala in urma lor si acces la izvoarele scrise antice. Cea mai mare parte a invatatilor straini din teritoriile supuse Islamului, au trecut la noua credinta si au imprumutat nume arabe. Beneficiau astfel de toate avantajele oferite celor de credinta musulmana intr-un stat islamizat si patrundeau in structura de conducere a acelui stat la curtile seicilor, emirilor, vizirilor sau sultanilor. Asa s-a format, cu personalitati de origine straina, cultura araba mult laudata in evul mediu, cultura purtatoare a cunostintelor, spiritului iscoditor si a tolerantei antice. Invatatii egipteni, greci, sau din alte semintii purtatoare de cultura antica si arabizati, au avut menirea de a strapunge obscurantismul medieval european. Memfisul a fost complet abandonat dupa cucerirea araba. Ultima lovitura i-a dat-o ridicarea orasului Cairo, in apropierea sa. Templele au fost exploatate ca simple cariere de piatra, iar mormintele au furnizat calcar din belsug.

In zidurile citadelei, ale moscheilor, medreselor, sau palatelor arabe, se regasesc resturi ale edificiilor milenare ale Memfisului.

Astazi nu a mai ramas nimic din stravechea capitala, dens populata si intinsa pe zeci de kilometri patrati. Un calator arab, Abdallatif, a vizitat-o in secolul al XIII-lea, lasand o descriere entuziasta a ruinelor pe care le-a traversat intr-o jumatate de zi de mars.

Pe intinderea trista nu mai exista decat movile rosii, ce se ridica printre palcurile de palmieri, strapunse din loc in loc de ziduri zdrentuite din caramida arsa sau nearsa ale ultimelor locuri saracacioase. Ceea ce nu au putut lua si folosi arabii, a fost acoperit de nisipurile suflate de Sahara, sau dus de apele Nilului in strafunduri.

Topografia exacta a grandioasei capitale nu mai poate fi reconstituita din cauza bulversarii inimaginabile ale resturilor sapate de arabi si datorita unor parti intinse acoperite de palmieri protejati.

Marturii numeroase le-au furnizat documentele hieroglifice, demotice si grecesti. Ultimele doua tipuri de scrieri au transmis numai contracte, petitii, rapoarte administrative sau rapoarte despre calatorii, putand fi utile numai pentru o perioada relativ moderna.

Textele cele mai vechi amintesc mai ales templele si fundatiile pioase datorate faraonilor. Ele vorbesc, de asemenea, de un port plasat pe Nil si de numeroase cartiere formate din suburbii incorporate orasului pe masura ce se intindea. Cartierele erau, in cea mai mare parte, desemnate ca resedinta pentru straini. "Zidul Alb" a adapostit garnizoana persana pe timpul lui Herodot. Cartierul "Ankhtui", in care era inglobat templul zeului Bast, era locuit de sirieni, evrei si de toate felurile de asiatici. Aici fenicienii au intemeiat factorii intr-o epoca indepartata, greu de precizat. Existau de asemenea cartierele grecilor, carienilor si ale celor din orasul Tir. Toti acesti coloni, soldati mercenari, comercianti, si simpli emigranti, isi adusesera zeii si credintele proprii si ridicasera capele alaturi de cele ale egiptenilor, incurajati de toleranta desavarsita a acestora. Herodot precizeaza ca a vazut in cartierul celor din Tir un mic templu al Afroditei feniciene. Monumentul cel mai important al Memfisului il reprezenta marele sanctuar al zeului Ptah. Inconjurat de o vegetatie abundenta, el a crescut, cu incetul, sub domnia tuturor faraonilor. Calatorii greci au consemnat neincetat date despre marele sanctuar si tot ce le-au

transmis talmacii autohtoni despre faraonii despre faraonii ce au contribuit la marirea si restaurarea lui continua.

Fondatorul sanctuarului nu este cunoscut, cu toate ca Herodot l-a desemnat pe Menes, conform cu traditia egipteană, nesigura.

In calitate de capitala religioasa, Memfisul adapostea si alte numeroase temple consacrate zeitatilor, Osiris, Hathor, Anubis, Sokhit etc., temple care atrageau annual o multime de pelerini pentru marile festivitati sau pentru solemnitatile intamplatoare prilejuite de inmormantarea “boului Apis” si de intronarea succesorului sau.

Colegiul de preoti din Memfis avea un renume aproape universal privind stiintele acelor vremuri. Se venea de foarte departe pentru a se cere consultatii.

Templul lui Imhotpu conserva o biblioteca foarte stimata mai ales pentru domeniul medical.

Toate orasele Egiptului antic erau impartite, imaginar, in doua parti: orasul viilor si orasul mortilor. Memfisul a last omenirii cea mai intinsa, spectaculoasa si renumita necropola a lumii, cu cele mai marete monumente ale lumii antice, piramidele de la Gizeh. Mai la sud cu 18 km de Gizeh, se intinde marea necropola memfita din apropierea localitatii Sakkarah, necropola ce cuprinde saptesprezece piramide cu inaltimi cuprinse intre 7 si 15 metri. Printre acestea se numara si marea piramida in trepte, considerata cea mai veche din Egipt. Tot la Sakkarah s-a descoperit asa numitul “Serapeum”, necropola boilor sacri Apis, unul dintre cele mai curioase vestigii legate de religia egipteană. De altfel trebuie precizat ca “Serapeum” era numele dat de grecii din Egipt templelor zeului egiptean Serapis. Ca si Mariette, descoperitorul necropolei boilor Apis, in 1851, savantii moderni au numit-o in continuare si impropriu, “Serapeum”.

Vastul cimitir de animale sacre era numit in antichitate “Ka-Kem” sau, prin abreviere, “Kem”, adica “cel al taurului negru” sau “cel al negrului”.

Ptah, zeul suprem al Memfisului era considerat protectorul artelor si mestesugarilor, iar lucrul acesta nu era intamplator. Inca de la primele sale inceputuri capitala faraonica a devenit locul unde s-au concentrat artele si mestesugurile, inclusiv cele intelectuale.

Intruchiparea pamanteasca a zeului Ptah era boul sacru Apis.

Nu orice bou putea deveni Apis. El trebuia sa se deosebeasca de ceilalti reprezentanti ai speciei prin 28 de semne distinctive: o anumita combinatie a petelor albe, o anumita culoare a parului, o forma neobisnuita a coarnelor si o serie de alte caracteristici cunoscute de preoti. Cand murea batranul Apis, preotii porneau sa caute in intreaga vale a Nilului un urmas demn. Boul care intrunea toate semnele distinctive era declarat, in cadrul unor ceremonii somptuase, drept noul Apis si era cinstit ca un zeu. Cele mai frumoase tinere il slujeau si chiar faraonul ii aducea jertfe.

Moartea lui Apis indolia populatia, ca la moartea unui zeu. Boul Apis era asezat intr-un sarcofag deosebit de fastuos si apoi inmormantat cu mare pompa in cimitirul boilor sacri.

Timpul a facut ca uitarea sa se aseze peste aceasta curioasa marturie a credintelor egiptene. In epoca moderna nu se mai cunosteau despre el decat cateva relatari ale unor autori vechi, dintre care pe primul loc se afla Strabon, care avusese sansa chiar sa viziteze monumentul. De cimitirul sacru al boilor Apis mai aminteau si unele papirusuri grecesti de pe timpul Ptolomeilor, descoperite de arabi, in apropierea locului, in primele doua decenii ale secolului al XIX-lea. Papirusurile sunt dispersate azi in patru muzee europene: Luvru, Leyda, British Museum si Vatican.

Papirusurile amintesc ca grupul de edificii din care "marele serapeum" forma centrul, cuprindea in plus un Anubidion si un Asclepion, precum si vaste dependinte pentru toate categoriile de preoti, scolii si hanuri pentru pelerini. Autoritatea civila avea propriile incaperi. Spre exemplu biroul sefului politiei era amplasat in Anubidion.

In cadrul personalului sacerdotal, papirusurile mentioneaza doi slujitori numiti "Gemenii", datori sa faca libatiuni pentru Apis cel disparut.

Existau o serie de incaperi in care un numar de greci traiau o veritabila viata monahala.

Serapeumul din timpul Ptolomeic se prezenta ca un fel de Mormant-Sfant sau o uniune bizara de divinitati locale si exotice, servite de sacerdoti foarte diferiti de egipteni si greci. Locul atragea devotiunea unor grupuri umane mult mai pestrite. Este probabil ca Serapeumul grecesc nu se putea confunda pe de-a intregul cu Serapeumul egiptean, ci era numai o anexa a celui original.

Descoperirea cimitirului boilor sacri, care se afla situat in pustiu, in niste uriase galerii subterane, constituie unul dintre cele mai interesante evenimente din istoria egiptologiei.

In anul 1850 a sosit in Egipt un tanar francez, egiptolog autodidact, Auguste Mariette. Avea misiunea de a colinda manastirile crestine copte si de a aduna manuscrise vechi crestine. O forta irezistibila l-a atras spre antichitatile egiptene si toate mijlocele pe care i le incredintase statul pentru cumpararea de manuscrise copte le-a deturnat spre sapaturi.

Tanarul francez fusese frapat de unele randuri din lucrarile lui Strabon: "In Memfis se afla templul lui Serapis, asezat intr-un loc atat de nisipos, incat vanturile au ingramadit munti de nisip, in mijlocul carora am vazut inaltanduse sfinci, unii acoperiti pe jumătate, altii ingopati pana la barbie..."

Mariette a ratacit un timp prin imprejurimile Memfisului si intamplator a dat peste un sfinx, pe jumătate acoperit de nisip si asezat pe un pedestal. Descoperirea i-a intarit increderea in relatarile geografului antic si a inceput sapaturile.

Cu incetul a dezvelit o alee intrega de sfinci care parea ca il va conduce spre Serapeum. Aleea zacea ingropata sub un strat de nisip gros de cinci metri. Munca de degajare era ingreunata de faptul ca aleea cotea din cand in cand.

Grosimea stratului de nisip sporea continuu, iar in cele din urma a atins 20 de metri. A dezgropa sfinci de sub munti de nisip devenise o lucrare aproape imposibila. Mariette a inceput sa sape din distanta in distanta niste gropi largi, un fel de gropi de explorare.

In decursul primelor doua luni, Mariette a inaintat 500 de metri si a dezgropat 134 de sfinci. Deodata aleea s-a intrerupt. Cel de-al 135-lea sfinx nu putea fi gasit, iar despre Serapeum nici urma.

Intuitia l-a determinat sa faca o incercare speciala. A trecut la curatarea unei suprafete cu o raza de 40 de metri in interiorul careia nadajduia sa gaseasca cel de-al 135-lea sfinx. Intr-un punct indepartat, spre stanga, i-a suras norocul si a gasit sfinxul cautat. S-a dovedit astfel ca in punctul respectiv aleea cotea brusc spre stanga.

Munca a devenit din ce in ce mai anevoioasa. Uneori vantul dezlantuit acoperea aleea cu avalanse de nisip si doborâ la pamant pe lucratori. Se

intampla ca dupa o saptamana de munca covarsitoare arheologul sa inainteze numai un metru.

Astfel, Mariette a ajuns la cel de-al 141-lea sfinx, dupa ce au inceput sa iasa la iveala vestigii neinchipuit de interesante, unul mai minunat decat altul. Descoperirile rasplateau tenacitatea si intuitia arheologului francez.

Morminte aliniate pe alee si altele raspandite in vecinatate au fost scoase la lumina zilei. Intr-unul dintre aceste morminte, mai vechi cu mii de ani decat Serapeumul s-a gasit celebra statuie a "scribului asezat pe vine".

Dincolo de ultimii sfinci, a aparut din nisipuri o bancheta in hemiciclu pe care se inaltau unsprezece statui grecesti, reprezentand filozofii si scriitorii cei mai renumiti ai Greciei, apoi un mic templu al lui Apis, construit de faraonul Nectanebos al II-lea si cuprins intr-o mare imprejmuire rectangulara. De la aceasta un nou drum, lung de 86 de metri, era bordat de grupuri alegorice in stil grecesc si de doua capele, una greceasca si una egipteana. Ultima continea statuia bouului Apis, statuie ce a ajuns in muzeul Luvru. Dalele mari ale drumului acopereau o infinitate de zeitati miniaturale din bronz. Prima incinta constituia un avanpost pentru o alta mult mai ampla. Un pilon magnific la est si altul la nord permiteau comparatia cu zidurile periferice ale marilor temple egiptene.

Dar tot ce se descoperea nu erau vestigiile Serapeumului cautat. Dupa cum s-a constatat ulterior, toate constructiile si munumentele de la suprafata solului serveau doar ca intrare intre criptele boilor sacri. In marea necropola subterana fiecare mumie a unui Apis era inchisa intr-un mare sarcofag de granit sau de bazalt, ocupand una din incaperile sapate succesiv si in functie de necesitati, intr-unul sau in altul dintre peretii subterani.

Dintre douazeci si opt de camere, douazeci si patru contineau inca sarcofagele, dar mumiile disparusera. In timpurile vechi, Apis odata inmormantat, camera era zidita si o stela se incastra in zid intr-o parte invecinata intrarii. Un culoar cu tavanul deschis spre cer punea in legatura marele subteran cu un subteran mai mic, ale carui camere neregulate, prost sapate, adaposteau cosciugele de lemn cu mumiile in ele. Resturile a douazeci si patru de Apis, ca si ale printului regal

Khamuas, fiul lui Ramses al II-lea si mare preot al lui Ptah, au fost astfel regasite.

Zvonul despre lucrarile conduse de Mariette a ajuns la urechile autoritatilor din Cairo. Seicii din apropiere au primit ordin sa impiedice prin toate mijloacele continuarea sapaturilor. Muncitorilor felahi li s-a interzis sa mai lucreze pentru Mariette. A urmat ordinul ca arheologului sa nu i se mai furnizeze apa si alimente. Datorita sicanelor si a unei boli de ochi datorate timpului petrecut in mijlocul nisipurilor, Mariette a trebuit sa intrerupa lucrul pentru cateva luni. Intre timp vestea despre norocoasele lui sapaturi a ajuns in Europa. Cei mai mari savanti au inteles ca tanarul francez se afla in pragul unor descoperiri extraordinare si s-au straduit sa-i asigure mijloacele si protectia necesara.

Conducerea Egiptului a fost de acord ca Mariette sa-si continue sapaturile, cu conditia ca toate obiectele gasite acolo sa-I fie predate personal guvernatorului. In acest scop au fost trimisi la locul sapaturilor cinci ofiteri, in calitate de observatori.

Atunci francezul a recurs la sirticuri. In cursul zilei sapa in diverse locuri, de ochii lumii. Diferite componente de piatra erau mutate dintr-un loc in altul pentru a schimba mereu imaginea observatorilor. Noaptea cand ofiterii erau plecati, incepeau adevaratele lucrari. Pe fundul unui put adanc, ce servise candva drept mormant, s-a amenajat un depozit de obiecte valoroase. Acolo erau aduse toate comorile descoperite, dupa care erau impachetate, incarcate pe camile si expediate in mare taina catre consulatul francez din Alexandria, iar de acolo la Paris, la muzeul Luvru.

Abia dupa o munca de doi ani lucratorii lui Mariette au descoperit intrarea carw ducea la uriasele galerii subterane, amintite anterior. Cand a pasit in subterane, arheologul a fost izbit de barbaria distrugerilor savarsite: cripte sparte, sarcofage deschise si golite. Straduindu-se sa refaca inscriptiile de pe placile sparte si obiectele distruse, Mariette a reconstituit, incetul cu incetul, aspectul necropolei si a dat la iveala istoria sa. Existau mai multe galerii subterane. Cele mai veci morminte datau din secolul al XVI-lea i.H., iar cele mai noi din secolul I i.H.

Mariette a descris cu mult pitoresc o cripta din epoca faraonului Ramses al II-lea. "Cand am intrat pentru prima oara in aceasta cripta,

pe pulberea fina de nisip, ce acoperea pamantul, am zarit urmele picioarelor lasate de cei care cu 3230 de ani in urma au adus aici cosciugul zeului... Degetele egipteanului care zidise usa si pusese ultima piatra, se vedeau inca intiparite pe tencuiala”.

Capacele a doua sarcofage ale boilor si cornisele ce se gaseau in aceasta cripta erau acoperite cu foite de aur. Ele straluceau puternic in lumina tortelor. Sarcofagele se sculptasera in granit trandafiriu. Spre marea lui uimire, arheologul nu a gasit in interior mumiile boilor, ci numai cateva cranii si oase putrezite. Cercetand problema Mariette a ajuns la concluzia ca toate stricaciunile fusesera provocate de fanaticii care au vrut sa faca sa dispara pentru totdeauna vechile credinte egiptene.

Dupa ce a pierdut independenta, Egiptul a avut multi stapani. Persii au fost inlocuiti de greci, iar grecii de romani. In secolul al VII-lea d.H., tara ca cazut sub dominatia arabilor.

Nici persii, nici grecii si nici romanii nu au profanat mormintele, caci nu sauparau pe nimeni in societatile lor tolerante. Mormintele lui Apis au fost distruse in secolul al IV-lea d.H. de catre crestini, cand religia crestina a devenit atotputernica pe teritoriile romane.

Stabilind acest adevar Mariette a scris: “Astfel, tocmai aici, in acest locas sacru al egiptenilor, avem in fata ochilor un trist exemplu de vandalism, savarsit in numele lui Hristos...”.

In final, sapaturile din acea necropola sacra de langa Memfis au scos la iveala 64 de morminte ale zeilor Apis. Dintre acestea numai patru ramasesera intacte. Numeroasele inscriptii de pe stele sau ex-veto s-au dovedit de mare ajutor oamenilor de stiinta in determinarea cronologiei Egiptului Antic.

Memfisul si imprejurimile sale mai pot oferi o multime de surprize, de descoperiri fericite pentru trecutul umanitatii. Desi aproape spulberata din punct de vedere fizic, stravechea capitala priveste, inca, omenirea, din varful piramidelor, prin ochii misteriosi ai Sfinxului, prim marturiile lasate de o multime de invatati, de vrajitori si mai ales de vointa faraonilor.